

SENTÈNCIA de 23 de gener de 2003

Quarta vidual: el requisit de la còngrua sustentació de la vídua.- Usdefruit vidual abintestat: la determinació dels béns objecte de l'usdefruit correspon a l'hereu i s'ha de resoldre en el tràmit d'execució de sentència.- Acció de petició d'herència: escau contra la vídua amb dret a l'usdefruit vidual abintestat.- Interpretació de les lleis.- Congruència: incongruència ultra i extra petita

Reunida la Sala Civil del M.I. Tribunal Superior de Justícia d'Andorra, sota la presidència del M I. Sr. Jean Louis VUILLEMIN, i els magistrats M.I. Sr. Antoni BRUGUERA MANTÉ i M.I. Sr. Yves PICOD, ha adoptat la resolució següent:

ANTECEDENTS DE FET

I.- En escrit de data 21 de gener de 1999, la Sra. Rosa C.M. va formalitzar una demanda en procediment civil ordinari contra el Sr. Roc P.P. en la qual va sol·licitar de la Batllia una Sentència amb els pronunciaments següents:

"A/. Declarant el meu dret a la quarta vidual o marital en la successió del meu difunt marit, Pere P.P.

B/. Condemnant el demandat a entregar-me en propietat la quarta part dels béns i drets que, d'acord amb el resultat de les proves, resulti acreditat que componen l'herència del meu marit, més la quarta part dels fruits produïts per la totalitat dels béns des de la mort del dia 9 de juliol de 1998, data de la mort del meu marit, i fins el moment en què em sigui entregada la quarta vidual o marital, o -a elecció del demandat- a pagar-me una quantitat equivalent a la quarta part del valor que resulti acreditat d'aquests béns i drets i de la totalitat del fruits.

C/.Declarant el meu dret a rebre el benefici de l'"any de plor".

D/. Condemnant el demandat a pagar-me, en concepte d'"any de plor", una quantitat mensual no inferior a 500.000.-pessetes, a partir del dia 9 de juliol de 1998 - data de la defunció del meu marit- i fins el 9 de juliol de 1999.

E/. Condemnant al demandat al pagament dels interessos legals corresponents.

F/. I, finalment, condemnant el demandat al pagament de la totalitat de les costes, inclosos els honoraris d'Advocat i de Procurador."

Aquesta demanda va donar lloc al procediment 180-3/99.

II.- Per la seva banda, el Sr. Roc P.P. (demandat en el procediment anterior), per un escrit de 23 de setembre de 1999, va presentar una demanda contra la Sra. Rosa C.M. (agent en el procediment ressenyat en l'ordinal precedent) en la qual va sol·licitar una Sentència:

a) Condemnant la Sra. Roser C.M. a restituir i entregar al Sr. Roc P.P. (sic), en la seva qualitat d'hereu, la totalitat dels béns mobles i immobles formant part de l'herència del Sr. Pere P.P. que la demandada posseeix indegudament, que consisteixen, entre altres, en els que s'ha fet esment en la present demanda.

b) Declarar que la possessió de la Sra. Roser C.M. (sic) és de mala fe a partir del moment en que el Sr. Roc P.P. va ser declarat hereu i requerí a la demandada que li remetés aquells bens al mes d'octubre de 1998, estenent aquesta declaració de mala fe a l'immoble Casa Pere a partir del dia 9 de juliol de 1999, i en conseqüència, condemnar la demandada a satisfer els danys i perjudicis per l'ocupació i retenció indeguda que s'acreditin en el judici de proves.

c) Condemnar la demandada a satisfer les costes processals inclosos honoraris d'advocat i procurador a acreditar en període d'execució de la Sentència."

Aquesta 2a demanda va donar lloc al procediment núm.178-1/99.

III.- Mitjançant un Aute de 28 de març de 2001 els dos procediments van ser acumulats, i per una Sentència d'11 de setembre darrer van ser resolts per l'Hble. Tribunal de Batlles amb la decisió següent:

"DECIDIM

Que hem d'estimar i estimem en part la demanda presentada per la Sra. Rosa C.M. contra el Sr. Roc P.P. i reconèixer a la part agent el dret a gaudir de l'any de plor consistent en l'ús de l'habitatge familiar durant un any des de la mort del causant, així com la quantitat de 1.200 € mensuals durant l'esmentat període, absolut al defenent de les restants pretensions instades en la seva contra. I estimar parcialment la demanda del Sr. Roc P.P. contra la Sra. Rosa C.M. i condemnar a la mateixa al lliurament dels béns hereditaris, excepció feta dels que integrin el seu usdefruit vidual, que ha de ser determinat per l'hereu, amb la salvedat de la possibilitat de conversió del mateix en una renda vitalícia o un capital i

amb el reconeixement de la preferència de la vídua a exercir l'usdefruit vidual sobre el domicili familiar, absolent a la defenent de les restants pretensions instades en la seva contra, sense imposar les costes a cap de les parts litigants, havent de suportar les comunes per meritats i abonar cada part les causades per ell."

IV.- Disconformes l'una i l'altra part amb la decisió de la Sentència anterior, varen interposar sengles recursos d'apel·lació els quals han estat tramitats en aquest Tribunal seguint les prescripcions legals.

Ha actuat com a magistrat ponent el M.I. Sr. Antoni BRUGUERA MANTÉ.

FONAMENTS DE DRET

I.- El 9 de juliol de 1998 va morir a Escaldes-Engordany el Sr. Pere P.P. sense haver atorgat testament; i per un Aute de 29 de setembre del mateix any (1998) la Batllia va "*declarar hereu "ab intestat" o legítim ... al seu germà Sr. Roc P.P., atribuint a la seva vídua Sra. Rosa C.M. l'usdefruit sobre la meitat de l'herència*".

No conforme la Sra. C. amb aquesta atribució, amb la demanda ressenyada en el fet I anterior va sol·licitar que es condemnés el Sr. Roc P.P. a lliurar-li la quarta part de la propietat de l'herència en concepte de "quarta vidual o marital", i la quantitat de 500.000,ptes mensuals des del dia 9 de juliol de 1998 -data de la defunció del seu marit- i fins el 9 de juliol de 1999, en concepte de l'anomenat "any de plor"; i pel seu costat el Sr. Roc P.P. va presentar una demanda contra aquella en petició que li entregués els béns de l'herència.

Els honorables Batlles van dictar la seva Sentència en la qual han considerat que la Sra. C. no té dret a la quarta vidual que reclama però sí a l'any de plor; decisió contra la qual la Sra. esmentada ha interposat aquest recurs d'apel·lació en estimar que sí que té dret a la quarta vidual; i la Sentència ha condemnat tal Sra. a lliurar al Sr. Roc P.P. la part dels béns de l'herència en els termes que han estat transcrits en el fet III d'aquesta resolució; i tant l'una com l'altra part han formulat els recursos d'apel·lació respectius que s'examinaran a continuació.

Escau estudiar en primer terme el de la Sra. C. i després el del Sr. P.

APEL·LACIÓ DE LA Sra. C.

II.- Aquesta recurrent accepta el que la sentència dels Batlles ha disposat en relació a l'any de plor, i centra el seu recurs en tres qüestions :

-el dret que diu tenir de percebre la quarta vidual.

-En si té l'obligació d'entregar a l'hereu la possessió dels béns de l'herència que ella reté.

-I la tercera qüestió que planteja (pel cas que no procedís la quarta vidual); és la forma de determinar els béns subjectes a l'usdefruit vidual.

Examinaren seguidament aquestes qüestions tot començant per l'estudi de si la vídua apel·lant té o no dret a percebre la quarta vidual.

III.- La Secció 2a del Capítol I de la Llei andorrana de 31 de juliol de 1989 de reforma del Dret de Successions (art.6 al 9) assenyala els drets que corresponen al vidu o a la vídua en la successió intestada del seu cònjuge premort.

El primer paràgraf de l'art. 6 disposa (pel que aquí interessa) que si l'hereu del premort és un germà, la vídua d'aquell té dret a rebre l'usdefruit de la meitat de l'herència. Aquest usdefruit (de la meitat de l'herència del premort) és el que correspon a la seva vídua per disposició de la Llei en tot cas.

I **en l'únic supòsit** que a la vídua "**li pugués correspondre**" la quarta vidual (una quarta part de l'herència), aleshores tindria el dret d'optar per rebre o l'usdefruit de la meitat de l'herència o una quarta part de l'herència (la quarta vidual) segons el paràgraf segon del mateix art.6 de la Llei esmentada.

I atès que aquest dret d'opció únicament i exclusivament el té la vídua en el cas que "**li pugués correspondre**" la quarta vidual, és indispensable examinar quines són les condicions per tal que pugués tenir aquest dret i, concretament, si la vídua agent el té o no en aquest cas.

IV.- Com va assenyalar la Sentència de la Sala Civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 26 de gener de 1995 en estudiar la institució de la quarta vidual tal com va ser rebuda en l'antic dret civil català (i per tant també a l'andorrà vigent), la quarta vidual va sorgir tardanament en el Dret romà amb les NOVEL·LES 22, 53 i 117 de Justínià (resumides en l'autentica *Praeterea*) com una solució a favor de les víctimes de la separació matrimonial injusta i especialment a favor de la vídua *inops indotata*, és a dir, d'aquella que no té dot ni béns d'altra classe. En el dret civil català antic aquesta

institució no era vista favorablement i es va arribar a dir que com que era una institució odiosa, havia de ser interpretada restrictivament en un dret com el català que confiava més en la previsió dels interessats que en la provisió del legislador. La Compilació del dret civil català anterior a l'actual Codi de Successions de Catalunya (Compilació que tan insistentment invoca en aquest cas l'apel·lant per la seva similitud amb el dret andorrà vigent), en l'art. 147-1r, configurava la quarta uxòria o vidual com el dret que la vídua podia reclamar quan amb els seus béns propis, units als que poguessin correspondre-li en l'herència del seu marit (encara que no els exigís o els renunciés) no tingués mitjans econòmics suficients per a una sustentació còngrua atès el seu estat de viduïtat i ateses la categoria i la dignitat proporcionals a la condició social del marit i al cabal relict. I la sentència de 8 de març de 1937 de l'antic Tribunal de Cassació de Catalunya, en fer aplicació de les antigues disposicions catalanes que continuen vigents a Andorra, exposa que el *"pressupòsit institucional de la quarta uxòria, tal com secularment ha estat viscuda ... no és altre que el de procurar que la muller, pel sol fet de morir el seu marit, no es vegi obligada a viure amb un to excessivament inferior al que gaudia quan era casada, ans bé que pugui suportar honestament el seu estat de viduar de tal marit, de per sí més modest, la qual consideració posa de relleu el caràcter de "remedium o subsidium" que molts autors clàssics atribueixen a la quarta ..."*; i afegeix que als efectes de l'aplicació de la institució de la quarta vidual no es tracta de *"la comparació del to de vida que la vídua portava en vida del marit, amb relació al que pot sostenir en el nou estat vidual, ja que és precis no oblidar que la quarta uxòria no és un simple lucre hereditari, sinó un mitjà de subsistència vidual; de tot el qual resulta que s'ha de considerar pobra la vídua que amb el seu dot, escreix, llegats i donacions del marit i béns parafermals, no pot suportar amb dignitat el seu nou estat de vídua de tal marit"*. I com diu la Sentència ja esmentada del Tribunal Superior de Catalunya de 26 de gener de 1995 en aplicar aquelles disposicions del dret català antic, escau acceptar que el fonament de la quarta marital es troba en garantir la còngrua sustentació de la vídua, i que desnaturalitzaria aquesta funció el fet que la vídua, en rebre la quarta part del patrimoni relict, millorés el seu nivell de vida respecte al conjugal immediatament anterior a la mort del consort.

El paràmetre per a la comparança no és per tant el valor del patrimoni relict ni la seva importància o vàlua-com pretén l'apel·lant -sinó el nivell de vida que tenia el matrimoni per tal que la vídua es pugui mantenir com ho feia en vida del marit.

V.- Aplicant els principis anteriors al cas que ara hem de resoldre, tenim -com posa en relleu el II CONSIDERANT de la Sentència apel·lada-, que:

a) la Sra. C., a la pregunta dinovenena de les que se li varen dirigir en la prova de confessió sobre la quantitat mensual que ella i el seu difunt marit destinaven a atendre les despeses del matrimoni, respon que "*creu que gastaven 150.000 / 200.000 pessetes*" (folis 204 i 236).

b) l'asseveració anterior es veu confirmada per la prova pericial en què després d'analitzar els comptes bancaris, situa "*el promig mensual de les despeses generades per el matrimoni* (del causant i de la seva esposa) ... en 179.296,-ptes"... import que "*està dins dels límits de despesa normal per un matrimoni*" (foli 562)

c) els testimonis diuen que el nivell de vida d'aquest matrimoni era modest o, en tot cas normal (folis 206 al 208 i 228 al 234).

d) la Sra. esmentada percep un salari mensual de l'empresa S.A.E.T.D.E. de "*128.511,- ptes netes, hores extres i festius a part*" (foli 237) i una pensió de viudetat de 101.000 ptes(actualment de 107.307 ptes en la seva equivalència en Euros).

e) a la data de l'obertura de la successió del marit ella era co-titular indistinta amb ell de varis comptes bancaris el ròssec dels quals ascendia a VINT-I-NOU MILIONS DOS-CENTES SETANTA-QUATRE MIL TRES-CENTES SET PESSETES (29.274.307 ptes) la meitat dels quals eren seus com reconeix l'hereu (germà del causant) i ella mateixa de manera palesa en haver fet les disposicions que confessa haver efectuat d'aquell ròssec en contestar les posicions que se li varen adreçar (folis 203 i 236); sense tenir en compte l'import de divises amb francs francesos, marcs alemanys etc.

f) el rendiment mensual que pot obtenir de l'usdefruit vidual (de la meitat de l'herència) valorat en el moment en què es produeix la mort del causant (any 1998) és de la meitat de 947.319,-ptes (foli 573), o sigui, de 473.659,50 ptes mensuals (2.846,75 €) segons el perit Sr. R.; o de la meitat de 912.097 ptes, o sia de 456.048,50 ptes (2.740,91 €) mensuals si s'adopta l'altre peritatge.

De manera que si el nivell de despeses del matrimoni quan vivia el marit era de l'ordre de 200.000,ptes / mensuals (apartats a i b anteriors); i el nivell d'ingressos de la seva vídua per suma dels conceptes d al f precedents serà de l'ordre d'unes 700.000 de les antigues pessetes al mes (4.207,08 €) comptabilitzant els rendiments del ròssec dels comptes bancaris i computant també -com s'ha de fer- els rendiments de l'usdefruit vidual (la meitat de l'herència), es ben clar que la Sra. C. no té dret a percebre la quarta vidual conforme als criteris legals aplicables a aquesta institució (especificats anteriorment). I com que "no li correspon" la quarta vidual perquè no reuneix les condicions necessàries per a obtenir-la, tampoc té el dret d'optar entre l'usdefruit de la meitat de l'herència o la quarta vidual ja que no té dret a aquesta ni, per consegüent, li correspon el dret d'opció a què es refereix l'art. 6,2 de la Llei per decidir-se per l'usdefruit vidual o per la quarta vidual.

I no pot argüir seriosament que als efectes de determinar si té dret a la quarta no s'hauria de comptabilitzar l'usdefruit viudal (l'usdefruit de la meitat de l'herència), perquè com ja hem dit anteriorment, aquest usdefruit és precisament el dret primigeni que té en tot cas la vídua andorrana en la successió intestada del seu marit (art.6,1 de la Llei de reforma del Dret de successions); i és per tant ben clar que aquest dret originari s'ha de comptabilitzar per determinar la situació econòmica en què queda la vídua en morir el marit (Sentència de la Sala Civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 4 de desembre de 1989); i aquest dret de la vídua l'hauria de renunciar si li correspongués la quarta vidual i optés per ella en ser incompatibles l'usdefruit i la quarta (art. 6,2 de la Llei esmentada); però -com acabem de veure- aquesta opció aquí no hi és perquè aquí la Sra. C. no té dret a la quarta i l'únic a què té dret és (a més de l'any de plor que ja no es discuteix) a l'usdefruit de la meitat de l'herència, com els Batlles encertadament han decidit en la Sentència apel·lada.

Cal rebutjar per tant el principal motiu de greuge al·legat per aquesta apel·lant, i escau seguidament examinar els dos restants.

VI.- La Sentència apel·lada ha examinat les dues altres qüestions que ara aquesta apel·lant planteja (si té o no l'obligació d'entregar a l'hereu la possessió de la part dels béns de l'herència que ha retingut, i quina haurà de ser la forma de determinar els béns subjectes o l'usdefruit vidual en el cas que no procedeixi la quarta vidual) en els seus CONSIDERANTS IV, V i VI en fer

l'anàlisi de les pretensions del Sr. Roc P.P. en els autes de petició d'herència núm. 178-1/99 acumulats als 180-3/99; i la Sentència dels Batlles en la seva part dispositiva ha resolt aquestes qüestions condemnant la Sra. C. *"al lliurament dels béns hereditaris, excepció feta dels que integrin el seu usdefruit vidual, que ha de ser determinat per l'hereu, amb la salvetat de la possibilitat de conversió del mateix en una renda vitalícia o un capital i amb el reconeixement de la preferència de la vídua a exercir l'usdefruit vidual sobre el domicili familiar"*.

Aquests pronunciaments (que hem transcrit de la part dispositiva de la Sentència apel·lada) no fan altra cosa, tal com exposen aquells CONSIDERANTS, que donar resposta a l'acció de petició d'herència plantejada contra la Sra. C. pel Sr. P.

I la resposta que han donat s'ajusta, fins i tot literalment, als termes precisos dels articles 8 i 9 de la Llei andorrana de reforma del Dret de successions; de manera que poc es pot argüir contra aquells pronunciaments ajustats tant a la lletra com a l'esperit de la Llei.

Malgrat això, l'apel·lant creu que *"en garantia de la quarta"* té el dret de retenció dels béns de l'herència que posseeix.

Però com que no té dret a la quarta, no pot pretendre que se li garanteixi un dret que no té.

A més que encara que hagués tingut aquell dret, ni així se li podria atorgar la garantia de la retenció perquè (i sense necessitat de prendre partit en la contesa de si el titular de la quarta vidual té o no el dret de retenir com a garantia els béns de l'herència) el cert és que la Sra. C. no va sol·licitar aquesta retenció (vegis la súplica de la demanda al foli 12) i malament podria ara aconseguir (encara que hi tingués el dret que no té) allò que oportunament no va demanar.

Per les raons precedents escau rebutjar la pretensió de retenció de la recurrent.

I per últim addueix que en el suposat cas -que es dóna- que no se li atorgui el dret a la quarta vidual, tindria el dret d'intervenir en la determinació dels béns que haurien d'integrar l'usdefruit vidual segons la interpretació que fa de l'art. 8,1 de la Llei de reforma del Dret de Successions.

Però és clar que la determinació dels béns que han d'integrar l'usdefruit l'han d'efectuar **els hereus** si són varis, i **l'hereu** si és un de sol (com és el cas) tal com ha decidit la Sentència apel·lada sense que pugui haver-hi cap frau atès que l'execució de la Sentència dels Batlles s'haurà de fer, com escau, amb la garantia que tota execució judicial comporta.

"In claris non fit interpretatio". I la claredat de l'art. 8,1 no admet altra interpretació que la que

flueix dels seus termes i que ha fet la Sentència dels Batlles.

Cal rebutjar per tant també aquesta darrera al·legació i amb ella tot el recurs de la Sra. C.; i tal desestimació haurà de comportar la imposició de les costes d'aquesta segona instància referents al seu recurs.

Escau ara analitzar :

EL RECURS D'APEL·LACIÓ DEL Sr. Roc P.P.

VII.- A l'acció de petició d'herència formulada per aquest agent en els Autes 178-1/99 (defenent en els 180-3/99), la Sentència apel·lada ha donat resposta, ja ho hem dit, en els termes transcrits en el paràgraf primer del fonament VI anterior; i aquests són els termes legals en què ho havia de fer d'acord amb els principis "*iura novit curia*", "*da mihi factum dobo tibi ius*"; termes legals que estableixen els arts. 8 i 9 de la Llei de reforma del Dret de Successions, els quals preceptes els Batlles havien de conèixer i aplicar tal com han fet encara que no haguessin estat adduïts per les parts.

Conseqüentment, al transcrit pronunciament dels Batlles, ajustat a la lletra i a la disposició de la Llei pel que fa al lliurament dels béns de l'herència, i recolzat amb els sòlids fonaments dels seus IV, V i VI CONSIDERANTS, no se li pot oposar la taxa d'incongruència ni "*ultra*" ni "*extra petita*", i cal per tant desestimar l'apel·lació del Sr. P. la qual únicament es basa en l'al·legació d'incongruència.

L'efectivitat del dret de l'usdefruit vidual sobre la meitat de l'herència li prové a la Sra. C. directament de la Llei (art.8,1) i de l'Aute de declaració d'hereus instestats de 29 de setembre de 1998 (foli 11) i en cap moment l'ha renunciat.

Ella volia exercir el dret d'optar per la quarta vidual; però aquest dret d'opció ja hem vist que no li correspon.

El que la llei li dóna és l'usdefruit vidual; i la determinació dels béns que l'han d'integrar s'ha de realitzar tal com diu la Sentència la qual no ha fet més que aplicar la Llei tot donant la resposta correcta a l'acció de petició d'herència exercida pel Sr. P.

La voluntat de la Sra. C. d'exercir o no el seu dret preferent sobre el domicili conjugal, i els altres drets i deures que reconeix la Sentència apel·lada, s'hauran de fer efectius en l'execució de la Sentència "*a quo*", a la qual res se li ha d'esmenar.

Per tot l'anterior cal desestimar també aquest recurs d'apel·lació, amb imposició de les costes que ha causat al seu recurrent.

Vistos la legislació vigent i els Usos i Costums aplicables al present cas,

La Sala Civil del M.I. Tribunal Superior de Justícia d'Andorra,

DECIDEIX

Desestimar ambdós recursos d'apel·lació; confirmar íntegrament la Sentència apel·lada; i imposar als recurrents les costes que han provocat sengles recursos d'apel·lació.-

Així per aquesta nostra resolució, de la qual en serà tramés testimoni a l'Hble. President de la Batllia, per al seu coneixement i als efectes escaients, definitivament jutjant, ho pronunciem, manem i signem.-